

Păstrând valori să promovăm viitorul

Fundația Sașilor Transilvăneni la 25 de ani

Editura Fundației Sașilor Transilvăneni
München 2004

Impressum

Editor: Fundația Sașilor Transilvăneni
(Siebenbürgisch-Sächsische Stiftung)
Widenmayerstraße 34, D- 80538 München

Redactor: Ewalt Zweyer

Autori: Dr. Hermann Fabini, Sibiu
Ing. Hans-Christian Habermann, Comano (Elveția)
D.Dr. Christoph Klein, Sibiu
Prof. Dr. Ioan Opriș, București
Prof.univ.asoc. Ortwin Schuster, Ergolding (Germania)
Dr. h.c. Hans Zehetmair, München
Ewalt Zweyer, Zorneding (Germania)

Traducere: Hans-Joachim Acker, Grafing (Germania)

Layout/Tipografie: Offsetdruck Schermer
Meglingerstraße 49, D – 81477 München

Copyright © 2004 by Siebenbürgisch-Sächsische Stiftung, München

ISBN: 3-932043-34-0

Coperta: Biserica-cetate din Biertan/Birihalm, județul Sibiu (foto: Hermann Fabini)

Cultură în spirit european

Siebenbürgen - Transilvania. Însuși cuvântul evocă inaginea unui peisaj cultural european blând și totodată caracteristic care de secole se află în sudetul Euopei, fiind cuprins de arcul Carpaților.

Mărturisind astăzi că sașii transilvăneni mi-au devenit dragi, doresc să subliniez că pe mulți dintre ei am avut ocazia să-i cunosc și să-i apreciez încă cu ani în urmă. Patria mea, Bavaria, în urma celui de-al doilea război mondial a primit mai bine de o sută de mii de sași din Transilvania, oferindu-le posibilitatea să se stabilească cu domiciliul la noi într-o nouă patrie.

Un punct culminant al relațiilor dintre Bavaria și Transilvania l-au constituit în Septembrie 2000 „ Zilele Culturale Bavareze” de la Sibiu, organizate de guvernul bavarez în colaborare cu Ministerul Culturii al României și cu Fundația Sașilor Transilvăneni. Acum în retrospectivă putem spune că a fost o colaborare bună.

„Întâlniri europene – prezențe distincte”. Acest moto, sub care s-au desfășurat Zilele Culturale, a redat întocmai conținutul lor. Aici au fost oferite multiple ocazii pentru o cunoaștere mai bună, pentru o prezentare multiplă și pentru o scoatere în evidență a asemănarilor dar și a deosebirilor dintre Bavaria și Transilvania.

Am preluat cu bucurie împreună cu Ion Caracimtru, omologul meu român de atunci, patronatul acestui festival de prezentare a culturii și a modului de viață bavarez. Timp de nouă zile au fost prezentate expoziții, concerte, serate de filme și simpozioane, ca să nu mai vorbim de cortul de bere ridicat în piața centrală a Sibiului, care toate la rândul lor au demonstrat un parteneriat cu adevărat european.

Aceste manifestări de acum patru ani au avut un caracter european și erau menite să contribuie la mersul înainte împreună pe drumul european. Sașii din Transilvania, reprezentați în mod exemplar de fundația dumneavoastră, au jucat și de data această un rol de mediator.

Cu plăcere îmi amintesc de întâlnirea sașilor de la Biertan, întâlnire ce a avut loc în ajunul Zilelor noastre Culturale, când l-am cunoscut pe nou alesul primar al orașului gazdă, Klaus Johannis, precum și de prima lui întâlnire cu primarul orașului Landshut, Josef Deimer. Știm bine că în acele zile a luat naștere și parteneriatul dintre orașele Sibiu și Landshut, o înfrățire exemplară pentru zilele noastre.

Ceea ce am putut realiza în acea toamnă însorită a anului 2000 a fost în mare parte meritul fundației dumneavoastră cu sediul la München, căreia îi doresc cu ocazia împlinirii a 25 de ani de existență mult succes în activitatea sa.

Ne bucură în mod deosebit faptul că în anul 2007 Sibiul împreună cu orașul Luxemburg va deveni capitală culturală europeană. Din nou se va demonstra cum două orașe și regiuni europene sunt în măsură să promoveze spiritul european și în special cultura europeană.

Dr. h.c. Hans Zehetmair

Fost ministru de stat al Bavariei pentru știință, cercetare și artă

Președintele Fundației Hanns Seidel

Cuvânt de salut

Sașii transilvăneni au o neîndoieală contribuție la acele componente care explică valoarea patrimoniului cultural din România. Monumentele datorate lor, ecleziiale sau civile, sunt presărate în peste 200 de așezări din Transilvania, fiecare de mare expresivitate și configurând un habitat specific. În acest peisaj cultural sintezele artistice sunt frecvente. Prin inventarul multor monumente – adesea adevărate ansambluri de arhitectură – și prin tradițiile locale, sașii ocupă un loc cu totul inedit în moștenirea noastră culturală.

Nu este nicidecum de omis în redarea unui tablou patrimonial corect, că datorită valorii lor, șapte dintre monumnetele istorice create de sași aparțin patrimoniului mondial, și anume: Biertan, Viscri, Prejmer, Saschiz, Călnic, Valea Viilor și Sighișoara. La fel că, în evoluția conceptelor moderne privind teaurizarea, pioneratul Muzeului Național Brukenthal are virtutea modelului care merită să fie urmat.

Științele umaniste, dar și științele naturii din România, prin numeroasele și substanțialele exemple ale cercetătorilor – dar și colecționari și animatori comunitari – au fost mereu încurajate. Datorăm deci sașilor recunoșterea contribuției lor culturale, generoasă și temeinică, în lumina duratei lungi la prețioasa moștenire de patrimoniu din cuprinsul României.

Tradițiile comunitare puternice au generat la sași numeroase asociații, una dintre ele, Fundația Sașilor din Transilvania, serbând anul acesta 25 de ani de existență. Fondată în 1979 de venerabilul sibian Ernst Habermann, fundația și-a propus în primul rând ocrotirea patrimoniului cultural al sașilor transilvăneni. Aceștia în marea lor majoritate, datorită situației politice și unor impulsuri economice, au părăsit locurile lor de baștină din România, întorcându-se în Germania de unde strămoșii

lor au pornit cu peste 850 de ani în urmă spre regiunea care urma să fie cunoscută apoi sub numele de Transilvania.

Fundația Sașilor din Transilvania a fost creată într-o perioadă în care nimeni nu a putut întrevedea schimbările din 1989/1990, care au dus la rândul lor la schimbările politice radicale din România. De altfel, toate guvernele din țara noastră de după 1990 au salutat și sprijinit activitatea fundației, o expesie clară în această direcție fiind semnarea la 10 octombrie 1997 a unui protocol de colaborare între Ministerul Culturii din România și Fundația Sașilor din Transilvania.

Un al doilea protocol – încheiat la 7 iunie 2003 de Ministerul Culturii și Cultelor cu Consiliul Cultural Săsesc semnat la Dinkelsbühl – conține prevederi speciale pentru protecția patrimoniului cultural creat de sași în România în decursul veacurilor.

Cu prilejul aniversării a 25 de ani de activitate, transmitem prestigioasei Fundații a Sașilor din Transilvania urările noastre cele mai sincere, dorindu-i frumoase și substanțiale realizări și împliniri.

Subliniind colaborarea bună dintre noi și fundație, nădăjduim să o continuăm, ridicându-i valoarea prin susținerea împreună a patrimoniului cultural creat de sași pe cuprinsul României.

Prof. univ. dr. Ioan Opreș

Secretar de stat în Ministerul
Culturii și Cultelor al României

Lăsați-ne să facem ceva bun!

O operă a abnegației și a iubirii pentru aproapele nostru

„Lăsați-ne să facem ceva bun pentru fiecare și mai ales pentru cei de aceeași credință!”. Acest moto biblic, sub care în anul 1832 în Germania a fost creată asociația caritativă „Gustav-Adolf-Werk”, poate sta la baza operei de o viață a lui Ernst Habermann și a întregii activități a Fundației Sașilor Transilvăneni, înființată de el în anul 1979. Dacă activitatea Asociației Gustav Adolf s-a îndreptat întotdeauna spre sprijinirea creștinilor și a comunităților creștine aflate în diasporă, activitatea „Fundației Habermann”, cum i se mai spune, are ca scop sprijinirea acelor instituții și organizații săsești care sunt preocupate de ocrotirea moștenirii culturale atât de bogate a acestei etnii germane, veche de 850 de ani. Astfel fondatorul s-a plasat cu opera sa în tradiția sașilor transilvăneni, pentru care solidaritatea comunității lor întotdeauna a fost de o importanță vitală.

Această solidaritate rar întâlnită în istoria popoarelor în care comunitatea îl sprijină pe individ și în care individul poate supraviețui numai în sânul comunității, l-a îndemnat probabil și pe acest fiu al Sibiului, care după plecarea din țară în 1947 a avut succese considerabile, să creeze această fundație. Ea se bazează pe acest spirit als sașilor, care de rândul secolelor a fost acela al sprijinului comunității. Numai datorită acestui sprijin ei au reușit să depășească momentele grele ale istoriei, reușind să facă față mereu noilor amenințări.

Astfel de timpuri grele și amenințări au apărut și odată cu terminarea celui de al doilea război mondial, amenințări care au lovit comunitatea germană din România în miezul ei. Emigrarea care au urmat și care s-a intensificat în anii următori a constituit pentru populația germană o povară din ce în ce mai grea. În această epocă activitatea „Fundației Habermann” a constituit un sprijin de neprețuit pentru sașii

din România și străinătate.

Câte ajutoare, câte binefaceri nu au fost acordate, câte valori vechi de secole nu au putut fi salvate! Felul cum s-a întărit din nou încrederea de sine a sașilor va fi desigur menționat în această broșură festivă. Esențial va rămâne cuvântul biblic

„Lăsați-ne să facem ceva bun pentru fiecare și mai ales pentru cei de aceeași credință”, care pentru sașii transilvăneni este cât se poate de potrivit deoarece tocmai la ei comunitatea cetățenească și cea bisericească se suprapun, putându-se confirma pe deplin maxima: „Unde nevoia este cea mai mare, acolo ajutorul Domnului este cel mai aproape”. Dar ajutorul lui Dumnezeu se înfăptuiește prin oameni cărora Domnul le dă puterea să facă fapte bune.

Copil încă fiind și mai târziu ca adolescent, Ernst Habermann a existat în lumea mea. El a fost un prieten foarte bun al tatălui meu. Numele lui Habermann a fost deseori menționat la noi acasă, în special în anii grei de după război când sosiseră pachete cu alimente trimise de el.

Fiul său, Hans-Christian Habermann, este cam de aceeași vârstă cu mine și numai faptul că el a plecat atât de timpuriu din țară, a făcut ca între noi să nu se lege o prietenie la fel de strânsă

*D.Dr. Christoph Klein
Episcopul Bisericii Evanghelice C.A. din România*

În octombrie 1998 fundația preia patronatul asupra bisericii-cetate din comuna Hărman/Honigberg. În drum spre slujba religioasă cu ocazia semnării documentelor: Hans-Christian Habermann, Ion Caramitru, ministrul culturii al României, episcopul d. dr. Christoph Klein, dr. Horst Haldenwang, curatorul Bisericii Evanghelice C.A. din România, membru al Consiliului Fundației (de la stânga la dreapta)

Semnarea festivă a documentului în biserica din Hărman. Episcopul Christoph Klein, Wilhelm Graef, curatorul comunității evanghelice din Hărman, ministrul Ion Caramitru, Carol König, director în Ministerul Culturii (de la stânga)

cum a fost cazul la părinții noștri. După moartea tatălului său, Hans-Christian Habermann a continuat opera întemeitorului fundației. Și astfel l-am cunoscut pentru a doua oară, când după ce România devenise din nou o țară liberă, el cu un elan deosebit a găsit noi câmpuri de activitate pentru fundație. Deabia acum a devenit posibil să colaborezi în mod deschis cu biserica, căci această instituție este aceea care va trebui să se îngrijească de ocrotirea tuturor valorilor culturale rămase în România după exodul sașilor.

Astfel s-au înjghebat o serie de proiecte mai mari sau mai mici a căror finanțare a fost asigurată. De neuitat rămân pentru mine lucrările de restaurare la vestita biserică fortificată din Prejmer, biserică cetate pentru care fundația a preluat patronatul în 1992. În prezența reprezentantului de atunci a guvernului federal german, Horst Waffenschmidt (†), a ministrului culturii al României, Ludovic Spiess, și a altor personalități preluarea oficială a patronatului a avut loc în cadrul unei festivități impresionante în biserica cetate din Prejmer.

Ceva mai târziu, în 1998, a început nu departe de Prejmer, la Hărman, un al doilea program de restaurare, care fără angajamentul fundației și personal al președintelui consiliului acesteia, Ing. Hans-Christian Habermann, nu ar fi putut fi efectuat niciodată. Ajutorul nebirocratic din partea fundației a permis conducerii Bisericii Evanghelice să abordeze și proiecte mai mici dar la fel de valoroase. Ultimul proiect de o importanță deosebită care se desfășoară în prezent sub conducerea fundației și în colaborare cu Fondul Mondial pentru Monumente (World Monuments Fund) se referă la lucrările

de restaurare a importantei biserici cetate de la Biertan.

Nu trebuie însă omise nici ajutoarele fundației acordate unor persoane sau grupuri de persoane. Se acordă burse unor tineri sași care studiază în Germania, alte ajutoare persoanelor care lucrează în slujba bisericii. În legătură cu aceste ajutoare merită să fie menționat și aportul văduvei întemeitorului fundației, doamna Nora Habermann, care din propriile resurse face donații fundației.

Așadar „Fundația Habermann” și-a făcut un renume nu numai în Transilvania ci și în întreaga țară. Ea sponsorizează deasemenea o serie de manifestări culturale cum ar fi „Concursul International pentru pian și compoziție Carl Filtsch” care se desfășoară regulat la Sibiu precum și alte activități muzicale cum ar fi cele ale corului elevilor Liceului Pedagogic, Corul Bach, ambele formații din Sibiu, precum și recenta comemorare a compozitorului sas Rudolf Wagner-Régeny.

În luna august 2003 Ernst Habermann ar fi împlinit o sută de ani. În același an fiul lui a atins vârsta de 65 de ani, iar anul acesta fundația împlinește 25 de ani. În numele Bisericii Evanghelice și a comunității germane din România mulțumim fundației, președintelui ei, stimatei mame precum și soției sale, și le dorim în continuare sănătate și sârguință, rugându-l pe Atotputernicul să-i ajute pentru a putea și în viitor „să facă ceva bun”.

D.Dr. Christoph Klein

Episcopul Bisericii Evanghelice C.A.
din România

Catedrala evanghelică din Sibiu / Hermannstadt

Ernst Habermann - întemeitorul fundației

Ernst Habermann s-a născut la Sibiu la 2 august 1903. În acea vreme familia posedă o fabrică de bere construită de Johannes Habermann, bunicul întemeitorului, un remarcabil om de afaceri. Ernst Habermann a urmat exemplul și obligația morală a bunicului său de a continua opera începută de strămoși.

Anii copilăriei și adolescenței petrecuți la Sibiu și Brașov au stat la baza dragostei sale pentru Transilvania. Studiile economice făcute la München și impresiile acumulate de tânărul Habermann după catastrofa primului război mondial au întărit simțul său pentru propria apartenență la poporul săsesc. Încă din primii ani de activitate profesională, Habermann a pus bazele unei importante societăți cu profil economico-industrial care înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial și în timpul acestei conflagrații și-a extins activitatea chiar dincolo de frontierele României.

Situația s-a schimbat după evenimentele din august 1944, când la fel ca toți germanii din România, Ernst Habermann împreună cu familia sa au fost expuși urmăririi și pericolului deportării. Aproape un an de zile familia a trăit ascunsă și abia în mai 1947, Habermann, soția și copilul au reușit să se refugieze în occident. În legătură cu aceste momente extrem de periculoase, familiei Habermann i-au sărit în ajutor acei oameni pe care la rândul său Habermann îi ajutase la nevoie.

La vârsta de 44 de ani, Habermann a luat-o de la capăt și a întemeiat în occident un grup de societăți comerciale. Cu toate acestea inima lui a rămas în Transilvania alături de micul său

popor al sașilor al cărui destin l-a preocupat până la sfârșitul vieții sale, la 26 noiembrie 1987.

Ernst Habermann, un experimentat om de afaceri, a plănuit înființarea unor societăți cu profil economic conduse de sași. Astfel el s-a gândit la crearea unei bănci și a unor întreprinderi săsești tocmai cu țelul de a pune bazele, împreună cu alți compatrioți sași, a unui » Complex Economic Transilvania « . Un astfel de complex urma să constituie

cot la cot cu alte instituții săsești, cum ar fi cămine de bătrâni sau Muzeul Transilvănean de la Gundelsheim, baza coeziunii sașilor transilvăneni. Habermann a urmărit ocrotirea culturii săsești din Transilvania și salvarea ei pentru viitor. Așa a luat ființa Fundația Sașilor Transilvăneni. Începutul a fost anevoios, căci – deși ideia fusese salutară – era necesară o perioadă de timp până ce a fost înțeleasă pe deplin semnificația acestei inițiative. În decursul anilor însă instituția noastră a fost acceptată ca atare, lucru care s-a dovedit prin numărul ascendent al donațiilor. Sașii din Transilvania pot fi mândri de faptul că posedă o asemenea instituție care – fără a trebui să recurgă la sprijin financiar din partea statului – este în măsură să ocrotească patrimoniul lor cultural și să acorde sprijin concetățenilor lor rămași în patria lor strămoșească.

Ernst Habermann nu mai este printre noi. Fundația Sașilor Transilvăneni, creată de el, însă va păși înainte pe drumul început.

Hans-Christian Habermann

Președintele Consiliului Fundației

Biserica-cetate din Prejmer/Tartlau fotografiată din elicopter

Cine sunt sașii transilvăneni ?

Așanumitul „Goldener Freibrief“ - act de acordare a unor privilegii pentru sași de către regele ungar Andrei al II-lea în anul 1224. Confirmarea acestui document cunoscut și sub denumirea de „Andreanum“ de către Carol I, regele Ungariei, din anul 1317

În secolul al 12-lea regele Ungariei Geysa al II-lea a chemat coloniști germani să populeze Transilvania. Coloniștii au venit pentru apărarea coroanei din regiunile Rinului și Moselului, astăzi statul Luxemburg. După aceea au venit coloniști și din alte regiuni ale Germaniei. În Transilvania coloniștii s-au contopit într-o etnie germană, etnie denumită în documentele din acea vreme scrise în limba latină *Saxones* de unde derivă denumirile de *Sachsen* (în limba germană) respectiv *Sașii* (în limba română).

Privilegii și legislație proprie

Pe ținuturile repartizate acestor coloniști (ca 30.000 kmp) li s-au acordat privilegii extraordinare. În așa numitul *Goldener Freibrief* – *Act de Liberare de Aur* – al regelui Andreas al II-lea din 1224, denumit apoi *Andreanum* și confirmat în repetate rânduri de regii unguri, au fost ancorate libertățile de care se bucurau coloniștii regiunii Sibiu, libertăți care au fost extinse apoi asupra tuturor sașilor liberi: autonomie regională și autoadministrație; dreptul la proprietate și moștenire, libera alegere a

judelor (a primarilor) și a preoților, libertate vamală, și jurisdicție liberă. Astfel a fost creată în cadrul regatului Ungariei o enclavă republicano-democratică fără stăpâni și iobagi, legislația lor din 1583 rămânând în vigoare până în 1853. Năvăliri ale tătarilor și turcilor în secolele 15 și 16 i-au obligat pe locuitorii ținuturilor săsești să construiască fortificații de apărare. Așa au luat ființă orașele fortificate și bisericile-cetate din mediul rural.

Încă din secolul al 14-lea în orașele săsești se poate constata existența unui sistem de bresle meșteșugărești foarte dezvoltat comparabil cu sistemul de bresle din Nürnberg și Augsburg. Școlile lor, existente de mai bine de 600 de ani, licee cu tradiție, un regulament școlar datând din 1543 și introducerea timpurie (1722) a învățământului obligatoriu pentru fete și băieți, le-au asigurat acestui popor mic al sașilor un înalt nivel de pregătire școlară. Dar nu numai pe plan educațional sașii s-au evidențiat ca fiind primii în spațiul sudest-european, ei s-au remarcat și în diverse domenii ale dezvoltării economice (electrificarea începând cu anul 1896!) precum și pe tărâm cultural.

După victoria armatelor imperiale asupra turcilor, principatul Transilvaniei a devenit parte a imperiului habsburgic (1688), împăratul austriac Leopold al I-lea recunoscându-le drepturile de autonomie. În anul 1867 Transilvania a revenit Ungariei, iar după primul război mondial României.

Tânăra pereche din Șura Mare/Großscheuern în port popular de sărbătoare

Începând cu anul 1541 Ungaria devenise pentru 150 de ani un pașalâc turcesc; în schimb, Transilvania și-a putut menține autonomia, fiind doar obligată, ca principat, să plătească tribut Porții Otomane. Sașii - făcând parte din cele trei naționalități cu drept la conducere a principatului împreună cu noblimea maghiară și cu secuii liberi - în anul 1547 au trecut în totalitatea lor la protestantism.

Copilă cu bonetă specifică portului popular săsesc

Consecințe grave după cel de-al doilea război mondial

Acordul economic româno-german care a netezit calea intrării României în sfera de influență a celui de al III-lea Reich, a împins așa zisul Grupul Etnic German din România în brațele Berlinului. Schimbarea frontului de către România în August 1944 i-a aruncat pe germanii din România (sașii transilvăneni, șvabii bănățeni etc.) într-o catastrofă. Mulți dintre ei au fost deportați în Uniunea Sovietică, le-au fost confiscate bunurile din gospodăriile țărănești, le-au fost naționalizate fabricile și atelierele meșteșugărești, școlile au fost scoase de sub tutela bisericii. În aceste timpuri grele biserica evanghelică cu tradiția ei bine ancorată în sufletul sașilor rămăsese singurul sprijin moral pentru germanii din Transilvania.

Una din urmările dureroase ale războiului pentru germanii din România a fost aceea a destrămării unor familii ca urmare a prizione-

ratalui, a evacuării forțate a sașilor din nordul Transilvaniei și interdicția de a reveni în țară pentru miile de deportați la munca obligatorie în minele de cărbuni din Ucraina. După stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Republica Federală Germania (1967) din ce în ce mai mulți sași au emigrat în Germania federală pentru reîntregirea familiilor.

În primul an după căderea dictaturii ceaușiste (Decembrie 1989) am fost martorii unui exod în masă. Unul din motivele principale ale exodului a fost teama de a-și pierde identitatea culturală în vechea patrie transilvăneană.

Unde trăiesc astăzi sașii transilvăneni?

În prezent peste 220 000 de sași trăiesc în Germania, 15 000 în Austria, circa 25 000 în SUA, 8 000 în Canada și mai puțin de 15 000 în Transilvania. Majoritatea dintre ei, adevărații urmași ai unei tradiții culturale germane de

Sași originari din Transilvania participă în cortegiul de porturi populare cu ocazia serbării „Oktoberfest“ la München în 1997. Grupul sașilor a numărat 316 persoane!

850 de ani în sud-estul Europei, sunt conștienți de rădăcinile și rolul lor în istorie și mândri de ceea ce au realizat în decursul secolelor.

Problema ocrotirii patrimoniului lor cultural devine din ce în ce mai acută pentru sașii transilvăneni. Monumente, cartiere ale unor orașe, ale unor sate precum și numărul mare al unor biserici-cetate, unice în lume în felul lor, necesită o îngrijire atentă pentru generațiile viitoare. O atenție deosebită va trebui acordată bunurilor cu caracter de patrimoniu cultural care vor trebui salvate

și pe cât se poate grupate în diverse muzee pentru a putea fi utilizate în scopul unor studii istorice și documentare.

Îngrijindu-se de acest patrimoniu cultural, sașii transilvăneni din Germania au creat diverse instituții culturale, printre care și Fundația Sașilor Transilvăneni cu sediul la München.

Ewalt Zweyer

Lucrări de restaurare la unele biserici-cetate din Transilvania

Dorința de a cunoaște cultura din Transilvania nu stârnește interes numai în Europa și nu numai interesul agențiilor de turism. Acest interes se îndreaptă către minunatele monumente arhitectonice, în special bisericile-cetate din ținuturi populate cândva de sași.

Unele din aceste biserici-cetate au fost trecute de UNESCO pe lista patrimoniului cultural mondial. Fără îndoială această stare de fapt constituie un imbold și totodată o răspundere pentru arhitectul care lucrează în acest domeniu.

Pentru noi, cei care ne preocupăm de soarta celor mai importante biserici-cetate din Transilvania, a fost o mare onoare să putem lua parte ca invitați ai Alteței Sale Prințul Charles la Londra la o întrunire dedicată acestei probleme.

Din delegația condusă atunci de ministrul culturii al României, Ion Caramitru, au făcut parte episcopul Bisericii Evanghelice din România, D.Dr. Christoph Klein, președintele Fundației Sașilor Transilvăneni, Hans-Christian Habermann, întregul consiliu de conducere al fundației, un grup de experți din Germania și România precum și Karoline Fernolend, membră în consiliul comunal al localității Viscri, situată între Sighișoara și Rupea.

La această conferință s-a discutat despre monumentele arhitectonice din Transilvania și marginal a fost luat în discuție și o expunere prezentată de mine. În calitate sa de înalt protector al întrunirii de la Londra, Prințul

Charles a subliniat interesul său pentru Transilvania. De atunci Alteța Sa a vizitat această regiune de mai multe ori și a inițiat proiecte binevenite, ca de exemplu pentru Sighișoara, Biertan și Viscri.

Îmbucurător este desigur și faptul că pe lângă vestitele mănăstiri ortodoxe din Bucovina, pe lângă Delta Dunării și „burg-ul” vechi al orașului Sighișoara, bisericile-cetate de la Prejmer, Biertan, Valea Viilor și Viscri precum și cetatea țărănească din Călnic se bucură de protecție deosebită fiind trecute pe lista patrimoniului cultural mondial.

Desigur că nu toate din cele circa 140 de biserici-cetate pot fi restaurate în aceeași măsură și conservate ca atare, ele fiind în majoritate părăsite de enoriașii lor protestanți care au emigrat. S-au găsit însă în străinătate diverse fundații și persoane particulare care s-au declarat de acord să finanțeze asemenea lucrări.

Așa de pildă și Fundația Sașilor Transilvăneni cu sediul la München. Din 1992 a început o colaborare strânsă cu instituțiile românești abilitate și cu Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice în vederea ocrotirii și restaurării acestor monumente arhitectonice.

În cele ce urmează, cu prilejul aniversării a 25 de ani de existență a Fundației Sașilor Transilvăneni, vom vorbi despre lucrările de restaurare la trei biserici-cetate importante și anume cele din Prejmer, Hărman și Biertan.

Prejmer / Tartlau

Importanța cetății din această comună pentru istoria arhitecturii și artei săsești constă în primul rând în faptul că edificarea ei în stilul ogival timpuriu a fost începută între anii 1211 și 1225 în timpul prezenței ordinului cavalerilor teutoni în Țara Bârsei. Este pentru prima oară că elemente ale acestui stil arhitectonic apar în Transilvania. Pe de altă parte grosimea zidurilor de pâna la 4,5 metri și toată construcția de apărare a cetății poate fi considerată unică în Transilvania.

În anii 1962-1970 o serie de importante lucrări de restaurare au fost executate de către Direcția Monumentelor Istorice (DMI) din București sub conducerea arhitectei Mariana Angelescu. Ele au fost executate pe baza unui

Lucrări de renovare în așa-numita curte a brutarilor din cetatea Prejmer/Tartlau

concept analitic, încercându-se să se scoată în evidență diferitele etape ale construcției originale. Astăzi se pot constata diversele transformări suferite dealungul anilor de ansamblul construcției.

Principalele lucrări ale acestei acțiuni de restaurare le-au constituit demolarea turnului principal și reconstrucția lui după consolidarea arcului de boltă; înnoirea circumvalației din lemn și a intrărilor în cămările de refugiu și provizii; reînnoirea acoperișelor; înlăturarea unor straturi de moloz în interiorul curții cetății și reparații la ziduri și la șarpanta acoperișului.

Cămări de refugiu și provizii ale cetății din Prejmer. În total au fost numărate 278 de cămări, câte una pentru fiecare familie din comună

Sub aspectul viziunii actuale a ocrotirii monumentelor de arhitectură nu trebuia să fie acceptată demolarea clopotniței din secolul al 17-lea ce se afla la intrare în cetate.

Pentru acoperișul zidului împrejmuitor al cetății din Prejmer, lung de 800 metri și având la bază o grosime de 4,5 metri, au fost confecționate mai mult de 600 000 bucăți țiglă solz

În cursul lucrărilor de restaurare efectuate acum peste 30 de ani, sub țiglele de pe acoperiș a fost întins un strat de carton asfaltat. Această soluție a fost greșită întrucât nu a permis aerisirea țiglelor cu consecințele de rigoare. La începutul lucrărilor sponsorizate de Fundația Sașilor Transilvăneni, s-a observat că țiglele nu au putut fi schimbate din exterior, constatându-se că învelitoarea acoperișului a fost într-o stare foarte proastă.

În martie 1992 Fundația Sașilor Transilvăneni a preluat într-un cadru festiv patronatul asupra bisericii-cetate de la Prejmer. S-a trecut mai întâi la reînnoirea acoperișului inițial și au fost fixate jgheaburi. În anii următori au continuat lucrările și în celălalte părți ale cetății.

În 1994 a fost restaurată zona de intrare a cetății, o galerie cu bolte. În 1995 au fost încheiate lucrările în curtea de după intrarea principală, iar clădirea destinată familiei îngrijitorilor a fost recondiționată în așa fel încât

Zidul exterior al cetății din Prejmer cu tencuială și zugrăveală nouă

să fie locuibilă. În acelaș an au fost reînnoite și acoperișurile cămărilor de provizii, lucrare ce în anul următor a cuprins și așa zisa curte a brutarilor.

În curtea interioară a cetății a fost asigurată scurgerea rapidă a apelor provenite din ploii. S-au amenajat instalații moderne de apărare contra incendiilor cât și instalații sanitare. Zidurile deteriorate au fost refăcute fără a se mai folosi ciment pentru tencuială. S-a tencuit numai cu var. Zidurile de apărare exterioare au fost complet văruite, iar părțile lemnoase tratate contra dăunătorilor. Deasemenea pavajul a fost reparat în mod corespunzător.

Lucrările de restaurare propriu zise la Prejmer fiind încheiate încă din anul 1997, în ultimul timp patronajul preluat de către fundație se

concretizează în finanțarea tuturor măsurilor necesare de întreținere a cetății.

Un capitol aparte al activității noastre este extinderea muzeului din incinta cetății, deocamdată fiind mobilate zece foste cămări cu diferite exponate ale meșteșugului tradițional al sașilor din mediul rural. Sunt prezentate de exemplu o fierărie, o rotărie, atelierul unui șelar și cel al unui frânghier, un război de țesut dublu, unelte și instalații vechi pentru pomicultură, viticultură și vinificație, o cameră de locuit țărănească veche din comuna Gârbova/Urwegen.

În curând va fi reamenajată și „Școala veche” a cetății. Există și un proiect pentru transformarea așa zisei curți a brutarilor într-un han turistic.

Hărman / Honigberg

În cursul lucrărilor de restaurare din anii 1975-1978 a fost găsit în partea de răsărit a bisericii un clopot, care a zăcut acolo ascuns de câteva sute de ani.

Cutremurile din 1977 și 1986 au afectat turluța, în care au fost constatate unele fisuri. În 1999 a fost elaborat un proiect pentru consolidarea turluței.

S-a pornit de la necesitatea unor centuri pe patru nivele, centurile din oțel profilat fiind ancorate în interiorul turnului. Această lucrare a fost executată în anii 2000-2001.

Totodată au fost începute lucrări de consolidare la turnul din partea de est a cetății, turn în care se află fresce gotice de o valoare deosebită. Lucrarea privind restaurarea frescelor desfășurată sub îngrijirea și din mijloace ale Direcțiunii Monumentelor Istorice (DMI) din cauza lipsei de fonduri încă nu a fost finalizată.

Fundația Sașilor Transilvăneni va începe în 2005 cu finanțarea consolidării fațadei de vest a cetății. Deasemenea vor fi continuate lucrările de consolidare dealungul zidului de centură și a culoarelor de apărare din interiorul acestui zid.

*Turnul clopotniță al bisericii din Hărman/Honigberg înainte de restaurare.
Zidurile sunt avariate în urma unui cutremur*

*Alpiști fac măsurătorile necesare în exteriorul
turnului avariat de la Hărman, inventariind
pagubele*

*Turnul bisericii din Hărman. Schela a fost
împrumutată de la șantierul de restaurare al
Bisericii Negre din Brașov*

*Turnul și cadranele ceasului din turn au fost
restaurate durabil*

Scările și balcoanele cămarilor de refugiu ale cetății din Hărman în majoritatea lor au fost refăcute după original. S-a folosit lemn de tei impregnat cu ulei de in

Biertan / BIRTHÄLM

Biserica-cetate de la Biertan, unul din cele mai reprezentative vestigii arhitectonice din Transilvania, se numără astăzi printre monumentele ocrotite de UNESCO.

După cutremurul din 1977 care a provocat stricăciuni considerabile în interiorul bisericii, s-a constatat inevitabilitatea începerii unor lucrări de consolidare. În 1979 s-a trecut la punerea în aplicare a unui proiect corespunzător.

Lucrările s-au concentrat asupra bolții bisericii, înnoirii geamurilor bombate, îngroșate la mijloc și degajării frescelor originale, ajungându-se la un nou concept al policromiei interiorului bisericii.

În cursul acestor lucrări de degajare au fost descoperite interesante inscripții datând din epoca construirii bisericii între 1500 și 1522.

După aceea s-a trecut la diverse lucrări de consolidare al zidului interior al cetății, iar apoi la zidurile exterioare.

După schimbările politice din 1989 o clădire afiliată cetății în care mai înainte a funcționat o grădiniță, a fost transformată într-un han turistic.

În 1991 întreaga restaurare a complexului a fost distinsă cu premiul EUROPA-NOSTRA, iar în 1993 întreaga biserică-cetate împreună cu comuna Biertan au fost trecute pe lista monumentelor UNESCO.

Lucrărilor de consolidare din anii 1979-1991 le-au stat la bază doar mijloace financiare modeste procurate în mare parte de comunitatea din Biertan, așa încât soclul bisericii nu a putut fi reînnoit cu material adecvat fiind turnat din beton.

Fundația Sașilor Transilvăneni a început în 2004 în colaborare cu World Monuments Fund (WMF), o instituție internațională având sediul la New York, să finanțeze restaurarea soclului, înlocuindu-l pe cel din beton cu unul din piatră naturală.

Proiectul de execuție aprobat prevede și asanarea curții interioare prin folosirea unui pavaj adecvat.

Sunt necesare și lucrări de restaurare la picturile murale din interiorul turnului

catolic cât și reparații la acoperișul și la scările acestui turn, avariat în urma unui trăsnet puternic. Deasemeni va fi restaurat un portal ornamentat din partea de vest a bisericii.

Încă din primăvara anului 2004 s-a început cu lucrările la soclul bisericii pe o lungime de circa 200 de metrii. Piatra naturală rezistentă la intemperii a fost procurată din cariera de la Sânzieni, județul Harghita. Prelucarea pietrei brute în profilul cerut a fost executată în atelierul arhiepiscopiei romano-catolice din Alba Iulia.

Biserica din Biertan este împodobită cu un altar valoros vechi de 500 de ani

*Piatra de talie necesară
pentru restaurarea
soclului bisericii din
Biertan a fost achizi-
ționată de la cariera din
Sânzieni (județul Harghita)
și confecționată la
dimensiunile potrivite
în atelierul de pietrărie
al arhiepiscopatului
romano-catolic de la
Alba Iulia*

*Piatra de soclu deteriorată
a fost îndepărtată în
primăvara anului 2004 și
înlocuită cu pietre noi*

Sperăm ca după încheierea lucrărilor de la Biertan, Fundația Sașilor Transilvăneni va sprijini pe viitor și alte proiecte îndreptate spre ocrotirea monumentelor culturale din peisajul transilvănean, cum ar fi de exemplu

preluarea patronatului asupra bisericii cetate din Miercurea Sibiului.

Dr. Hermann Fabini

Arhitect

„Vrem să rămânem ceea ce suntem”

„*Vrem să rămânem ceea ce suntem...*” așa începe un cântec popular săsesc. Împlinirea acestui îndemn pentru întreaga activitate a Fundației Sașilor Transilvăneni, dela crearea ei în August 1979 și până astăzi, este profesiune de credință.

Odată cu evenimentele revoluționare din România în decembrie 1989 și cu exodul sașilor care a urmat acestor schimbări, s-au ivit noi obiective pentru activitatea de perspectivă a fundației noastre. Există pericolul dispariției unor valori inestimabile. Dela înființarea ei, fundația noastră a pășit în mod angajat pe

făgașul ocrotirii unor mărturii autentice ale patrimoniului cultural săsesc.

Având în vedere funcția păstrării identității ce revine culturii noastre, din 1990 reprezentanții fundației au început activitatea lor transfrontalieră. Desigur, mijloacele financiare ale fundației nu permit restaurarea fiecărei biserici fortificate. Importantă a fost însă salvarea unor mărturii autentice ale tradiției noastre culturale. Din cele circa 14 mii de clădiri de proveniență săsească cele aproximativ 140 de biserici-cetate reprezintă un complex unic în lume de monumente arhitectonice.

În anul 1972 Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură cu sediul la Paris, UNESCO, a adoptat un program internațional pentru ocrotirea patrimoniului cultural mondial.

Dacă aruncăm o privire pe lista celor 730 de monumente culturale și naturale rămânem cu impresia că avem în față întreaga istorie a omenirii dela începutul ei până la operele culturale ale timpurilor moderne. Ruinele Greciei antice, Veneția și laguna ei, piramidele egiptene sau centrul istoric al Romei – toate poartă un titlu glorios. Acest titlu se acordă de către UNESCO după criterii extrem de severe și se numește patrimoniul cultural mondial.

Pe această listă se află și biserica-cetate de la Prejmer, restaurată recent din fonduri ale Fundației Sașilor Transilvăneni și aceea de la Biertan unde în anul 2004 au început lucrări de restaurare finanțate de fundație în colaborare

*Un camion cu ajutoare din partea fundației
sosește la Chirpăr / Kirchberg (aprilie 1990)*

au încheiat la 10 octombrie 1997 un „Protocol privind îmbunătățirea colaborării culturale”. Cooperarea bilaterală este îmbucurătoare și drept recunoștință președintele României, Ion Iliescu, în ianuarie 2004 a decernat și înmănat președintelui consiliului fundației, ing. Hans-Christian Habermann, o înaltă distincție.

Poporul nostru săsesc s-a micșorat și a îmbătrânit, iar pe umerii lui apasă o povară imensă. Totuși

Președintele Consiliului Fundației, Hans-Christian Habermann, în ianuarie 2004 a fost decorat la Palatul Cotroceni din București cu o înaltă distincție a României. În imagine Președintele României, Ion Iliescu, discutând cu domnul Habermann cu ocazia festivității

cu World Monuments Fund. Ambele biserici-cetate făcând parte din patrimoniul cultural mondial, constituie și ele după aprecierea UNESCO o expresie unică a spiritului creativ uman și trebuie ca atare să fie ocrotite.

Încă de la cea de a II-a Conferință Culturală Mondială a Organizației UNESCO din 1982, cele 115 state membre au stabilit că va fi nevoie de o politică care să ocrotească și să promoveze identitatea culturală a fiecărui popor. Nepăsarea față de această problemă sau distrugerea culturii unui popor ar reprezenta o pierdere pentru întreaga omenire.

Ținând seama de acest aspect și conștiente fiind de răspunderea lor, România și Fundația Sașilor Transilvăneni

Un grup de personalități marcante din Transilvania cu ocazia decernării festive a decorațiilor la București. De la stânga la dreapta: dr. Hermann Fabini, senator;

dr. Anneli Ute Gabanyi - decorată cu aceeași ocazie;

Klaus Johannis, Președintele Forumului

Democrat al Germanilor din România (FDGR),

primarul municipiului Sibiu/Hermannstadt;

dr. Beatrix Habermann; ing. Hans-Christian Habermann,

Președintele Consiliului Fundației;

prof. dr. Paul Philippi, Președinte de onoare al FDGR;

Carmen Johannis; Ortwin Schuster; Vicepreședintele

Consiliului Fundației

*Preotul Johann
Orendi (†) în vara
anului 1991 dirijează
corul comunității cu
ocazia aniversării a
750 de ani a comunei
Prejmer/Tartlau*

noi vrem să rămânem o comunitate, ținând seama de cele mai bune tradiții ale noastre. Reușita nu depinde în primul rând de mărimea comunității, de statutul ei juridic și de posibilitățile ei materiale, ci de faptul că suntem conștienți de identitatea noastră culturală și istorică și de dorința fiecăruia dintre noi în parte de a trăi în sânul comunității și de a transpune această tradiție și în viitor.

Dar așa cum sună versetul 37 din capitolul 9 al Evangheliei după Matei: „*Recolta este mare, dar puțini sunt lucrătorii...*”

Să ducă oare minoritatea sașilor care mai trăiesc în vechea patrie întreaga povară a moștenirii, să fie ei singurii cei care se îngrijesc de cimitire, care poartă grija ocrotirii bisericilor și a cetățitorilor?

A veni în sprijinul acestor oameni, este o mare datorie a fundației noastre. Noi, cei care trăim în bunăstare, vrem să-i ajutăm pe confracții noștri din Transilvania. Supuși unei lupte dârze pentru supraviețuire, aceștia nu mai pot în toate împrejurările să-și hotărească singuri

destinul zilei de mâine. Noi suntem obligați să-i ajutăm să-și construiască o nouă existență și împreună cu ei vrem să îndeplinim funcția de mijlocire, funcție pe care germanii din România au îndeplinit-o secole de-a rândul.

Citându-l pe Antoine de Saint-Exupéry vreau să subliniez că „*viitorul nu trebuie prevestit, ci el trebuie făcut posibil*”. Noi nu vrem doar să scriem istorie, ci vrem să creăm și viitorul. Sub acest aspect vedem și îndemnul:

Cine iubește Transilvania, acela este darnic!

În trecut fundațiile au fost privite ca o „pia causa”, ca „o operă dumnezeiască” și ca urmare se bucură de o ocrotire specială.

Fundația Sașilor Transilvăneni a fost înființată „pe veci” la 31 august 1979. Așadar ea reprezintă de 25 de ani interesele săsești din Transilvania. Urmând tradiției, mulți confracți prin donații și moșteniri au contribuit în mod substanțial la activitatea fundației. Cei care se hotărăresc să facă donații sau să lase

*În iulie 2003 corul Bach din Sibiu / Hermannstadt a întreprins un turneu de cinci concerte în Germania.
Călătoria a fost sponsorizată în mare parte de către fundație.
Imagine de la concertul care a avut loc în biserica Christuskirche din München*

moștenire o pot face cu încredere, pentru că activitatea fundației se bazează pe principii legale și activează în folosul tradiției săsești. Ei pot fi siguri că numele și personalitatea lor vor dăinui în cadrul acestei instituții. Cu ajutorul lor putem păstra principiul nostru de „a rămâne ceea ce suntem, dar nu neapărat cum suntem”. Așa cum a spus cândva episcopul

Christoph Klein: „Numai schimbându-ne felul cu m suntem, putem rămâne ceea ce suntem”.

Prof.univ.asoc. Ortwin Schuster

Vicepreședintele Consiliului Fundației

Misiune onorifică în slujba fundației

Ing. Hans-Christian Habermann
Președintele Consiliului Fundației
(din ianuarie 1997)

D. Dr. Christoph Klein
Episcopul Bisericii Evan-
ghelice C.A. din România

Prof. Ortwin Schuster
Vicepreședinte

Membru al Consiliului Fundației
din februarie 1988

Membru al Consiliului
Fundației din septembrie 2000

Membru al Consiliului Fundației
din noiembrie 1991

În funcția de directori executivi au fost aleși în decembrie 2001:
Hans-Joachim Acker și Detlef G. Barthmes

În decursul celor 25 de ani din Consiliul Fundației au făcut parte:

Ernst Habermann
Roland Gunne

Președinte între anii 1979 – 1986
din 1979 până în decembrie 1989
(din septembrie 1986 ca președinte)

Dr. Ernst Wagner
Ing. Konrad Phleps
Dr. Günter von Hochmeister

din 1979 până în decembrie 1989
din 1985 până în martie 1996
din decembrie 1989 până în decembrie 1996
ca președinte, apoi ca membru al Consiliului
până în decembrie 2001

Dr. Jost Linkner
Dr. Horst Haldenwang
Preot Johann Orendi

din 1989 până în 1997
din martie 1996 până în 1998
din martie 1996 până în 1997

În funcția de directori executivi au fost aleși:

Balduin Herter
Hans Martin Andree
Dr. Günter von Hochmeister
Ernst Bruckner

din 1979 până în 1983
din noiembrie 1983 până în august 1984
din noiembrie 1984 până în decembrie 1989
din decembrie 1989 până în decembrie 2001

Din activitatea noastră în imagini

Carl Filtsch (1830-1845), copilul minune redescoperit, a fost un talentat virtuos al pianului și compozitor, la Paris fiind elevul preferat al lui Frederic Chopin. În 1994 și 1995 mai multe concerte au fost dedicate memoriei lui.

Anual la Sibiu este organizat „Concursul Internațional Carl Filtsch“, sponsorizat și de fundație, care a sprijinit deasemenea editarea unor scrieri despre Filtsch cât și imprimarea unor discuri CD și casete audio cu muzica lui.

Leonhard Westermayr (Lenggries, Bavaria), interpret al compozițiilor lui Carl Filtsch, laureat al premiului Ernst Habermann

Dr. Günter von Hochmeister în calitate de președinte al consiliului fundației înmânează Premiul Ernst Habermann acordat doamnei dr. Brigitte Lingner cu ocazia întâlnirii anuale a sașilor de la Dinkelsbühl în anul 1995

*Râzboi de țesut dublu din Gârbova,
prezentat într-una din cămărilor de refugiu și
provizii din cetatea Prejmer*

*Port popular de față cu ocazia confirmării din
Țara Bârsei, prezentat în cadrul muzeului din
cetatea Prejmer/Tartlau*

*Cameră de locuit țărănească prezentată în cetatea Prejmer/Tartlau. Mobila pictată provine din
comuna Gârbova/Urwegen de lângă Sebeș/Mühlbach și din zona Rupea/Reps*